OWDA wspiera JST w zapewnianiu dostępności. Wywiad z Robertem Jagodzińskim

Kategoria: Wywiady
Opublikowano: sobota, 11, luty 2023 09:02
Wojciech Dąbrówka
Odsłony: 1689

O postępach w zakresie zapewniania dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami i działaniach Ośrodka Wsparcia Architektury Dostępnej rozmawialiśmy z Robertem Jagodzińskim, prezesem Fundacji Aktywnej Rehabilitacji (FAR).

Niedługo miną 4 lata od wejścia w życie ustawy o zapewnianiu dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami. Czy zmieniła ona codzienne funkcjonowanie tych osób?

Robert Jagodziński: Ustawa z całą pewnością była odważnym krokiem w kierunku powszechnego zapewnienia dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami do różnego rodzaju dóbr i usług, a w efekcie zapewnienia możliwości samorealizacji i podejmowania ról społecznych związanych z życiem rodzinnym, pracą, edukacją czy też rekreacją i spędzaniem wolnego czasu. Wprowadziła bowiem wiele instrumentów, które w ogólnym przekonaniu wydawały się jak na tamten czas dość rewolucyjne. Chodzi o certyfikację dostępności, Fundusz Dostępności, postępowanie skargowe, a także wymóg zapewnienia dostępności przez podmioty publiczne. Trzeba podkreślić, że w prace nad ustawą w szeroki sposób włączone zostało środowisko osób z niepełnosprawnościami oraz eksperci zajmujący się tematyką projektowania uniwersalnego i dostępności. Na marginesie dodam tylko, że grono tych ekspertów było wtedy jeszcze nieliczne.

Ponadto prace nad dokumentem były elementem Programu Dostępność Plus, który pozwolił na wpisanie zagadnienia projektowania uniwersalnego i dostępności w strategię rozwoju państwa, a do tego stworzył ramy organizacyjne, finansowe oraz instytucjonalne do konkretnych działań w tym zakresie. Pojawiały się głosy, że ustawa nie powinna wyłączać sektora prywatnego ze zobowiązań związanych z zapewnieniem dostępności, niemniej można uznać, że oddziaływanie świadomościowe, motywacyjny wymiar zapisów ustawy i wymienione instrumenty w sposób istotny wpłynęły na poprawę otoczenia osób z niepełnosprawnościami. Niemniej wciąż mamy jeszcze wiele do zrobienia, można to sobie uświadomić jeśli spojrzy się na dostępność z perspektywy osób z największymi potrzebami, jak np. osób niewidomych czy poruszających się na wózkach, które mieszkają na wsiach i w małych miejscowościach.

Powszechne jest też akcentowanie w dyskursie dotyczącym dostępności oraz w działaniach w tym zakresie potrzeb osób z niepełnosprawnością ruchową, w szczególności poruszających się na wózkach. Pamiętajmy jednak, że dostępność dotyczy szerokiego grona osób: z trudnościami w komunikacji, trudnościami w percepcji i ze spektrum autyzmu. Chciałbym podkreślić, że mówię to jako osoba poruszająca się na wózku.

Jakie podmioty są zobowiązane do stosowania ustawy? Jakie obowiązki nakłada na nie ustawa?

Robert Jagodziński: Zgodnie z art. 3 ustawy obowiązek zapewnienia dostępności dotyczy podmiotów jednostek sektora finansów publicznych w rozumieniu art. 9 ustawy z dnia 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych oraz innych podmiotów, których celem działalności jest zaspokojenie potrzeb o charakterze powszechnym finansowanych lub nadzorowanych przez podmioty publiczne. Katalog podmiotów jest bardzo szeroki: od jednostek administracji rządowej i samorządowej – przez podmioty realizujące potrzeby najważniejsze z punktu widzenia zaspokojenia osób z niepełnosprawnościami, jak ochrona zdrowia, pomoc społeczna, edukacja i rynek pracy – do kultury. Warto też zwrócić uwagę na to, że ustawa mówi również o sytuacji zlecenia lub powierzania zadań podmiotom innym niż publiczne, gdzie zapewnienie dostępności musi być ujęte w umowie i gwarantowane na etapie realizacji zadania.

Wszystkie te podmioty zobowiązane są do zapewnienia dostępności i to w szerokim ujęciu, dostępności

Phoca PDF

architektonicznej, informacyjno-komunikacyjnej oraz cyfrowej, której wymagania opisane są w wymagania określone w ustawie z dnia 4 kwietnia 2019 r. o dostępności cyfrowej. Obowiązkiem podmiotów jest także powołane koordynatorów dostępności, opracowanie i wdrożenie planu działania na rzecz poprawy zapewniania dostępności oraz przekazanie co 4 lata, najpóźniej do dnia 31 marca danego roku, raportu o stanie zapewnienia dostępności. W przypadku innych podmiotów, jak przedsiębiorstwa i organizacja pozarządowe, mowa jest o dążeniu do zapewnienia dostępności, a dodatkową zachętą będzie tutaj uzyskanie certyfikatu dostępności.

Na czym polega projektowanie uniwersalne? Kiedy możemy mówić o dostępności budynków?

Robert Jagodziński: Projektowanie uniwersalne to termin wprowadzony w Konwencji o prawach osób niepełnosprawnych ratyfikowanej przez Polskę 6 września 2012 r. Oznacza projektowanie produktów środowiska, programów i usług w taki sposób, by były użyteczne dla wszystkich w możliwie największym stopniu, bez potrzeby adaptacji lub specjalistycznego projektowania. Uniwersalne projektowanie nie wyklucza jednak zastosowania pomocy technicznych dla poszczególnych grup osób z niepełnosprawnościami, jeśli jest to tylko konieczne.

Rozwiązania stosowane przy projektowaniu i na etapie wznoszenia budynków, ich otoczenia oraz przestrzeni publicznej powinny zapewniać możliwość poruszania się po nich przez wszystkie osoby na równych zasadach, zapewniając poczucie komfortu i godności, bez konieczności stosowania szczególnych rozwiązań. Przykładem uniwersalnego projektowania jest możliwość dostania się do budynku bez rampy, platformy czy też innym wejściem niż to, z którego korzystają wszyscy użytkownicy bądź klienci.

Niemniej w sytuacji, gdy ze względu na rozwiązania architektoniczne, uwarunkowania formalno-prawne lub posiadane zasoby jedynym rozwiązaniem jest wprowadzenie specjalnych rozwiązań, kierujemy się wyższym dobrem, czyli zagwarantowaniem skorzystania z usług świadczonych przez dany podmiot.

Czy są obszary, które wymagają jeszcze poprawy?

Robert Jagodziński: Wspominałem już o tym, że mimo widocznej poprawy, którą zaobserwować możemy na przykład przy nowych inwestycjach, gdzie uwzględniane są wymogi dotyczące dostępności, ale poprawy doświadczanej również przez osoby z niepełnosprawnościami w swoich lokalnych środowiskach, wciąż jeszcze są obszary wymagające naszej troski. Zapewnienie dostępności wymaga wpisania w strategię działania poszczególnych podmiotów, a także w ich plany inwestycji i zarządzanie instytucją. Przykładem jest tutaj umocowanie i zakres kompetencji koordynatorów dostępności, czyli ich faktyczna sprawczość w inicjowaniu oraz realizacji działań związanych z dostępnością.

Dużym wyzwaniem jest postrzeganie dostępności w szerokiej perspektywie obejmującej wszystkie miejsca i elementy decydujące o tym, czy osoba ze szczególnymi potrzebami będzie mogła dotrzeć do danego miejsca, budynku, siedziby podmiotu, pokonać trasę dojścia, wejść do budynku, a następnie swobodnie się w nim poruszać. Problemem są tutaj bariery instytucjonalne oraz prawne, czego licznymi przykładami są sytuacje, gdy przystanek komunikacji miejskiej, chodnik stanowiący ścieżkę dojścia do nieruchomości, przestrzeń wokół budynku i sam budynek zarządzane są przez inne podmioty. Kolejnym wyzwaniem wymagającym działania w szerokiej perspektywie jest zapewnienie dostępności w budynkach zabytkowych, objętych ochroną konserwatorską.

Phoca PDF

Doświadczenia z projektu OWDA, potwierdzają również wnioski zamieszczone w raporcie NIK z 2018 r. Wskazują one, że zaniedbanym obszarem jest ewakuacja osób ze szczególnymi potrzebami. Dotyczy to zarówno procedur, jak i konkretnych rozwiązań architektonicznych, pozwalających na bezpieczną ewakuację.

Czy jednostki samorządu terytorialnego mają wystarczającą wiedzę (i zasoby) do pełnego i efektywnego wdrożenia spoczywających na nich obowiązków?

Robert Jagodziński: Na cały proces zapewnienia dostępności wpływ ma świadomość potrzeb osób z niepełnosprawnościami, wiedza dotycząca każdego z etapów inwestycji, począwszy od opracowania koncepcji zmian, przygotowania projektu, aż do realizacji inwestycji. Ważna jest również znajomość szczegółowych rozwiązań i dobrych praktyk w obszarze dostępności i w końcu dostępność finansowania tych zadań.

Widać wyraźną poprawę, jeśli chodzi o świadomość tematyki dostępności oraz większą wrażliwość na potrzeby osób z różnego rodzaju trudnościami w codziennym funkcjonowaniu, a to one są często kluczowe do podjęcia działań zmierzających do udostępnienia do wszystkich budynków i świadczonych w nich usług. Do tego mają często równorzędną rolę z wymogami zapisanymi w regulacjach prawnych. Niemniej wciąż mało powszechna jest znajomość konkretnych rozwiązań w zakresie dostępności oraz sposobów ich wdrożenia, i to w konkretnych uwarunkowaniach określonych przez położenie budynku czy też jego wielkość i rodzaj zabudowy.

Podmiot przystępujący do inwestycji związanych z zapewnieniem dostępności oczekuje często nie tylko prostej oceny, jakie miejsca wymagają dokonania zmian, czyli audytu dostępności, ale również wsparcia w całym procesie inwestycyjnym i dodatkowo monitorowania poszczególnych działań. Oczywiście poza świadomością, wiedzą i eksperckim wsparciem, niezbędnym zasobem jest możliwość sfinansowania inwestycji. Aktualnie wdrażane są i testowane różne rozwiązania wsparcia JST, czego przykładem jest program „Dostępny samorząd – granty", realizowany przez PFRON, czy instrumenty finansowane przez BGK. Naturalnie tylko w niewielkim stopniu programy te odpowiadają na faktyczne potrzeby podmiotów publicznych, ale możemy potraktować je jako krok w dobrym kierunku.

Gdzie JST mogą szukać wsparcia? Czy takim miejscem jest Ośrodek Wsparcia Dostępności Architektonicznej?

Robert Jagodziński: Zdecydowanie tak – Ośrodek Wsparcia Architektury Dostępnej (OWDA) to pilotażowy projekt doradczy. Jest on realizowany przez Fundację Aktywnej Rehabilitacji „ FAR" we współpracy z Państwowym Funduszem Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych i ARQiteka Biurem Projektowym Marta Kulik.

Głównym celem projektu jest wsparcie podmiotów publicznych w zapewnieniu dostępności architektonicznej obiektów i ich bezpośredniego otoczenia, a także – co istotne – wypełnianie zobowiązań wynikających z aktualnych aktów prawnych. Dodatkowo, założeniem OWDA jest upowszechnianie wiedzy na temat dostępności architektonicznej i projektowania uniwersalnego oraz wypracowanie standardów świadczenia usługi doradczej w tym zakresie.

Projekt ma charakter ogólnopolski. Skierowany jest do wszystkich podmiotów publicznych, jak centralne i terenowe organy administracji państwowej, ministerstwa oraz urzędy wojewódzkie, jednostki

Phoca PDF

samorządu terytorialnego (JST) i obsługujące je urzędy – marszałkowskie, miast, miast i gmin, gmin, starostwa powiatowe, ale również szkoły i uczelnie wyższe, oddziały Narodowego Funduszu Zdrowia, Samodzielne Publiczne Zakłady Opieki Zdrowotnej, w szczególności świadczące usługi w zakresie rehabilitacji, państwowe i samorządowe instytucje kultury, obiekty transportu i komunikacji publicznej, oddziały Zakładu Ubezpieczeń Społecznych, ośrodki pomocy społecznej (OPS), powiatowe centra pomocy rodzinie (PCPR) oraz Wojewódzkie i Powiatowe Urzędy Pracy.

Udział w projekcie jest całkowicie bezpłatny. W ramach prowadzonych działań planujemy udzielić wsparcia minimum 550 podmiotom publicznym z całego kraju.

Jakiego rodzaju wsparcie oferuje OWDA?

Robert Jagodziński: OWDA to projekt doradczy. Realizujemy go dwutorowo, w ramach tak zwanych ścieżek wsparcia. Różnią się one od siebie zarówno zakresem oferowanych usług, jak i zasadami zgłaszania się i rekrutacji.

W pierwszej ścieżce wsparcia podmioty publiczne rekrutowane są w oparciu o przyjęte kryteria i limity miejsc, a otrzymane przez nie wsparcie ma charakter kompleksowy. Najczęściej wybieraną usługą jest tutaj audyt dostępności architektonicznej, uzupełniony o informacje na temat rozwiązań służących zapewnianiu dostępności architektonicznej i szczegółowe rekomendacje w tym zakresie. W pierwszej ścieżce oferujemy podmiotom również doradztwo merytoryczne w zakresie dostępności architektonicznej, w tym zasad ewakuacji czy informacje na temat możliwości pozyskania finansowania prac budowlanych i modernizacyjnych.

Druga ścieżka wsparcia jest tak zwaną szybką ścieżką doradczą. Podmioty uzyskują odpowiedź na jednostkowe zagadnienie dotyczące dostępności architektonicznej. Informacje te przekazywane są w formie pisemnej lub podczas konsultacji indywidualnych z ekspertem architektem. W przypadku powtarzających się zagadnień organizujemy także spotkania grupowe, na których omawiamy wybrany problem z zakresu dostępności architektonicznej. Co istotne, w tej ścieżce nie ma procesu rekrutacji – obowiązuje jedynie kolejność nadesłania zgłoszenia.

O jakie obiekty architektoniczne tu chodzi? Już istniejące, nowe czy dopiero powstające?

Robert Jagodziński: Upraszczając nieco – o wszystkie. Wsparciem w ramach projektu mogą zostać objęte zarówno obiekty użytkowane, pełniące już swoją funkcję, jak i obiekty będące w trakcie budowy czy też obiekty planujące dopiero inwestycję.

Kto może skorzystać ze wsparcia? Jakie kryteria obowiązują przy kwalifikacji do projektu?

Robert Jagodziński: Zasady udziału w projekcie różnią się w zależności od wybranej ścieżki wsparcia. W pierwszej ścieżce rekrutacja podmiotów publicznych odbywa się w ramach kolejnych naborów i tylko w terminach dla nich określonych. Podmioty zgłaszające się do projektu przesyłają komplet dokumentów rekrutacyjnych: formularz zgłoszeniowy i ankietę samooceny. Ta ostatnia jest też pierwszym krokiem do analizy własnych potrzeb związanych z poprawą dostępności.

Następnie dokumenty te weryfikujemy pod kątem formalnym i przekazujemy do oceny Zespołu Rekrutacyjnego. Zespół analizuje zgłoszenia, przyznając punkty premiujące podmiotom, które prowadzą

Phoca PDF

usługi na obszarach wiejskich (kod klasyfikacji 3 według DEGURBA), podmiotom, w których baza lokalowa służąca świadczeniu usług mieści się w budynkach wpisanych do rejestru zabytków oraz w budynkach objętych ochroną konserwatorską, a także podmiotom świadczącym usługi o wyjątkowym znaczeniu dla osób ze szczególnymi potrzebami, czyli usługi w ramach ochrony zdrowia, pomocy społecznej, edukacji, włączenia w rynek pracy oraz transportu.

Ostatnim i najistotniejszym kryterium decydującym o przyjęciu do projektu jest reprezentatywność świadczonych usług. Założyliśmy bowiem, iż wsparcie OWDA otrzyma proporcjonalnie taka sama liczba podmiotów z każdego województwa (zależna od wielkości populacji danego regionu) oraz, że będą to podmioty realizujące wszystkie z określonych w projekcie kategorii usług społecznych.

W drugiej ścieżce wsparcia rekrutacja ma charakter uproszczony. Podmioty wypełniają sam formularz zgłoszeniowy, który jest weryfikowany pod katem formalnym. W tym wypadku nie obowiązuje punktacja ani kryterium reprezentatywności, a jedynie – jak już wspomniałem – kolejność nadesłania zgłoszenia.

Aktualnie zamknęliśmy piąty nabór do projektu w ramach pierwszej ścieżki. Cały czas prowadzimy natomiast na bor zgłoszeń do drugiej ścieżki.

Jakie wyzwania stoją obecnie przed OWDA, a jakie przed uczestnikami projektami?

Robert Jagodziński: Potrzeby w zakresie poprawy dostępności architektonicznej są ogromne i zdecydowanie większe niż możliwości, jakimi dysponuje Zespół OWDA, zwłaszcza w zakresie czasu pracy ekspertów. Największym wyzwaniem jest zatem udzielenie wsparcia jak największej liczbie potrzebujących podmiotów publicznych. Podejmujemy różne nowe działania, aby móc to osiągnąć. W tym celu chociażby uruchomiliśmy we wrześniu 2022 r. drugą, uproszczoną ścieżkę wsparcia w OWDA.

Jeśli chodzi o podmioty publiczne – na pewno największym wyzwaniem dla nich jest wdrożenie uzyskanej wiedzy i rekomendacji w życie. Dotyczy to zarówno pozyskania finansowania na niezbędne prace remontowe i budowlane, jak i przygotowania planu działania na kolejne miesiące czy lata. Na szczęście mamy coraz więcej programów lokalnych i ogólnokrajowych oferujących możliwość zdobycia odpowiednich funduszy.

Chcielibyśmy jednak podkreślić, że realizując projekt OWDA patrzymy na niego nie tyle pod kątem wyzwań, co przede wszystkim ogromnej szansy na zmianę obecnej sytuacji. Dotyczy to zarówno konkretnych działań podjętych przez podmioty publiczne w celu poprawy dostępności architektonicznej, jak i szerzej upowszechniania wiedzy na temat istoty tych zmian i korzyści z nich wynikających dla całego społeczeństwa.

Czy planowane są kolejne edycje projektu?

Robert Jagodziński: W tej chwili nie planujemy kolejnej edycji projektu. Mamy jednak nadzieję, że OWDA będzie funkcjonowała nadal, a wypracowane przez nią standardy przyczynią się do dalszej poprawy dostępności architektonicznej nie tylko w sferze publicznej, ale na przykład również w obszarze budownictwa mieszkalnego.

Doświadczenia z realizacji projektu OWDA oraz potrzeby, jakie ujawniły się przy okazji uruchomienia

Phoca PDF

projektów grantowych, wskazują, że optymalnym rozwiązaniem jest połączenie wsparcia doradczego oraz finansowego. Takie też rekomendacje przedłożymy do Instytucji Zarządzającej, czyli do Ministerstwa Funduszy i Polityki Regionalnej, z nadzieją, że zostaną uwzględnione w planowaniu kolejnych instrumentów wspomagających proces zapewnienia dostępności architektonicznej.

Ponadto celem strategicznym projektu OWDA jest wypracowanie standardu działalności ośrodka świadczącego usługi eksperckiego wsparcia doradczego dla podmiotów publicznych, który możliwy będzie do upowszechnienia na poziomie regionalnym, a nawet lokalnym.

Phoca PDF